

PISA og skolen

Før det første tiåret av det nye århundret er omme, vil Norge ha deltatt i fire PISA-undersøkelser. I tillegg deltar vi i en rekke andre internasjonale tester og undersøkelser. Det sier noe om hvilken betydning slike undersøkelser tillegges av dem som styrer norsk skole.

På bakgrunn av den store mediedekningen og den vekt politiske myndigheter legger på testene, er det underlig liten faglig debatt om saken. Det er rart at så få ser ut til å være interessert i å analysere testene, for eksempel når det gjelder hva de kan fortelle og hva de ikke kan fortelle om skolen og undervisningskvaliteten.

I en undersøkelse som offentliggjøres i dette nummeret av Bedre Skole, har skolefolk fått anledning til å ytre seg om PISA. De har hatt få slike muligheter tidligere. Undersøkelsen er liten og må tolkes med forsiktighet, men noen oppfatninger framstår som tydelige. Det er mange som mener at PISA spiller en for dominerende rolle i skolen. De mener at norsk skole i stadig større grad preges av tester og prøver, og at skolemyndighetene legger for stor vekt på testene. Disse synspunktene innebærer imidlertid ikke en avvisning av tester eller forskning. Tvert om. Nesten alle som har svart, mener at Norge i større grad må legge forskning til grunn for skolepolitikken.

Skoleledere og lærere som har deltatt i denne undersøkelsen, avdekker på mange måter et nøkternt syn på PISA. De er kritiske til det de mener er uheldige utslag og for ensidig vektlegging på testing. Disse synspunktene bør tas alvorlig. Det er all grunn til å gå nærmere inn på lærernes og skoleledernes oppfatninger rundt PISA og andre tester, gjennom bredere og mer omfattende undersøkelser.

I denne sammenhengen er det interessant å kaste et blikk på utviklingen i England, som kanskje er det landet i Europa der testing og måling har spilt størst rolle i undervisningen helt siden Margaret Thatchers reformer i 1988. Nå ser det ut til å være en økende erkjennelse av at tiltakene har hatt en uheldig innvirkning på undervisning og læring. Høsten 2008 avskaffet den engelske utdanningsministeren nasjonale prøver for 14-åringer. Flere og flere, inkludert skolemyndighetene, ser nå at testing har ført til innsnevring av undervisningsinnholdet, og at skoler bruker for mye tid på direkte forberedelser til testene. I stedet for tester og ligatabeller drøfter en nå hvordan skoler som strever kan få faglig bistand og støtte til å komme videre. Vi bør lære av de engelske erfaringene.

Vi har en sterk ambisjon i norsk skole knyttet til likeverd, fellesskap og inkludering. Vi trenger et bredere grunnlag for skoleutviklingen enn det resultatene på standardiserte prøver kan gi. Dette grunnlaget må diskuteres i høyere grad enn det er gjort til nå, og dette må komme til uttrykk i praktisk politikk på en slik måte at det får konsekvenser for skolenes arbeid. Det må være mulig å ta vare på det beste i vår skoletradisjon når det gjelder fellesskap og likeverd, og samtidig legge vekt på både den allmenndannende og den nyttige kunnskapsutviklingen. Da vil det være viktig å utvikle vurderingsordninger som omfatter alle skolens mål, både de som er uttrykt i fagplanene og de som finnes i læreplanens generelle del.

Ragnild Midtbo Tore Brågen

PISA debatten

Utdanningsforbundet gjennomførte høsten 2008 en undersøkelse blant medlemmer i grunnskolen og videregående opplæring om læreres og skolelederes kjennskap til og syn på PISA-undersøkelsen.

Svært mange, 93 prosent, er enige i at «enkelte politikere er svært selektive i sin lesing av internasjonale studier, de 'glemmer' data som gir andre og mer positive bilder av skolen.»

Likedan mener 83 prosent at norske skolemyndigheter legger seg ofte «flate» for internasjonale studier og råd fra utenlandske eksperter.

Hele 95 prosent er faktisk enige i «Norge bør i større grad legge forskning og kunnskap om norsk skole til grunn for utdanningspolitikken».

PISA får for stor plass

AV RAGNHILD MIDTBØ OG TRINE STAVIK

Mange lærere mener at skolemyndigheter og politikere legger for stor vekt på PISA-resultatene, og at skolen i stadig større grad preges av tester og prøver. Samtidig mener de aller fleste at Norge i større grad bør legge forskning og kunnskap om norsk skole til grunn for utdanningspolitikken. Skolefolk har ellers nøkterne synspunkter på PISA-undersøkelsen.

Utdanningsforbundet gjennomførte høsten 2008 en elektronisk spørreundersøkelse blant våre medlemmer i grunnskolen og videregående opplæring om læreres og skolelederes kjennskap til og syn på PISA-undersøkelsen. I det følgende presenterer vi noen hovedresultater fra spørreundersøkelsen, basert på svarene fra lærere og skoleledere i grunnskolen. Denne artikkelen gjelder tre av de temaene vi spurte om: Kjennskap til PISA, syn på PISA-undersøkelsen og det bildet den gir av skolen, og konsekvenser av PISA for det daglige arbeidet i skolen. Utfyllende opplysninger om spørreundersøkelsen finnes på Utdanningsforbundets nettside.

KJENNSKAP TIL PISA-UNDERSØKELSEN

Fem spørsmål gjaldt generelt kjennskap til PISA og PISA-debatten. Blant lærerne svarte om lag halvparten eller flere bekreftende på spørsmålene om de «er godt kjent med PISA-undersøkelsen og hva den måler»,

om de «følger godt med i debatten og medias presentasjon av PISA», og om de «er kjent med kritikken som er reist mot mange sider av PISA-undersøkelsen og hvordan undersøkelsen kan brukes og misbrukes». Nær halvparten (46 prosent) oppgir å ha lest noen av PISA-rapportene, mens noe færre oppgir å ha sett på PISA-oppgavene (33 prosent).

Blant skoleledere ser vi at på fire av de fem spørsmålene svarer 75 prosent eller flere bekreftende, mens om lag 50 prosent oppgir at de har sett på PISA-oppgavene. Lederne ser dermed ut til å ha noe større generelt kjennskap til PISA-undersøkelsen enn lærerne.

Resultatene som er referert: figur 1, gjelder *alle* respondenter – uavhengig av om de svarer «ja», «nei» eller «vet ikke» på spørsmålet om de «er godt kjent med PISA-undersøkelsen og hva den måler». Det er imidlertid også interessant å se resultatene i lys av hva de svarer på dette spørsmålet. Og ikke overraskende er det relativt

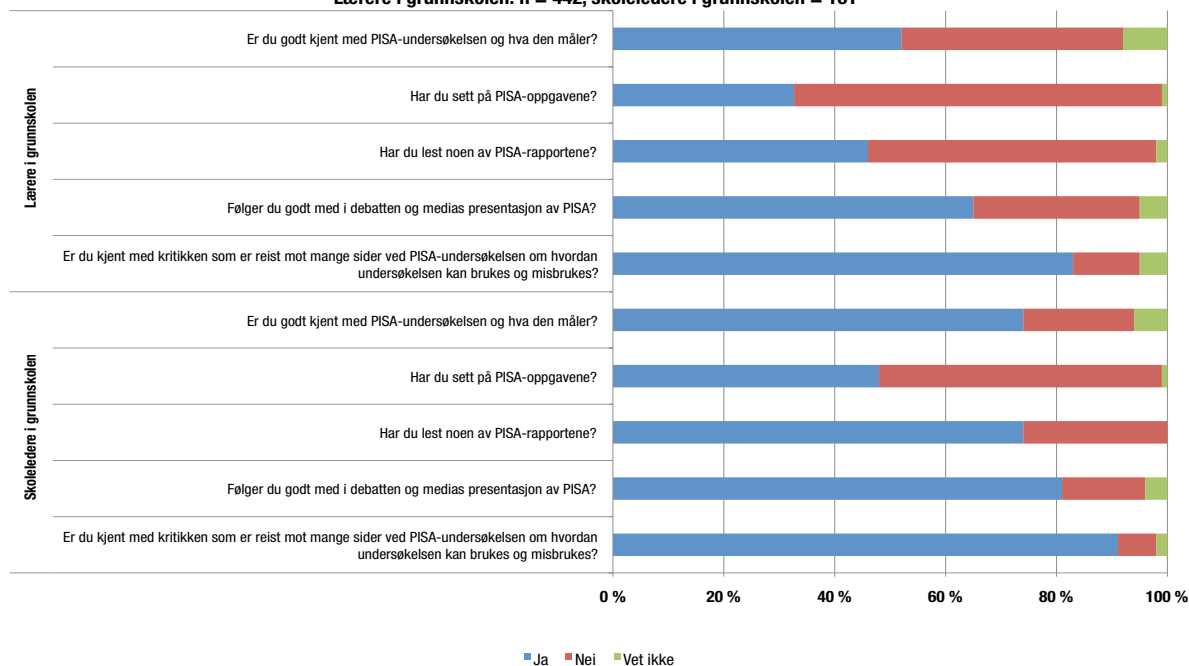
store forskjeller her, både blant lærere og ledere. Blant lærerne finner vi at de som svarer ja på spørsmålet om de «er godt kjent med PISA-undersøkelsen og hva den måler», også i langt større grad enn de andre svarer at de «har sett på PISA-oppgavene» og «lest noen av PISA-rapportene». De oppgir også i langt større grad enn de andre at de «følger godt med i debatten og medias presentasjon av PISA». Tendensen er den samme blant lederne.

OPPFATNINGER AV PISA-UNDERSØKELSEN

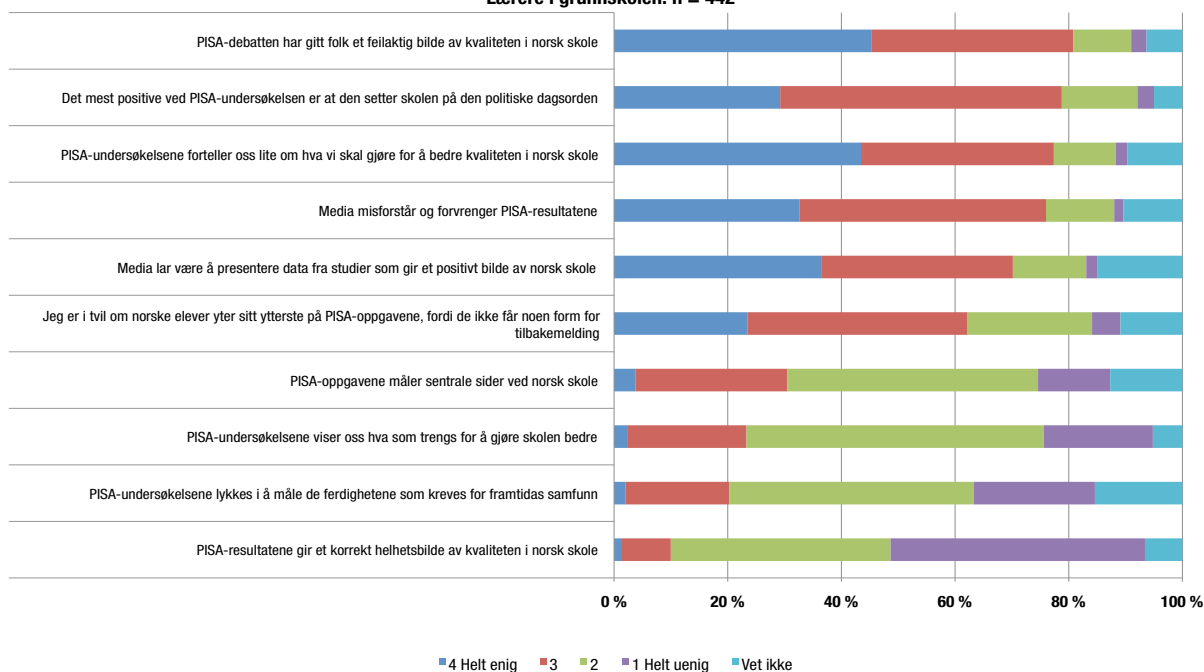
I mediedebatten har det kommet fram en del nokså unyanserte utsagn om PISA, både positive og negative. Vi har bedt om lærernes og skoleledernes syn på en del slike utsagn.

Ser vi først på ytterpunktene i figur 2 (det første og det siste utsagnet), ser vi at svært få av respondentene er enige i utsagnet «PISA-resultatene gir et korrekt helhetsbilde av kvaliteten i norsk skole». Vi ser også at det

Figur 1: Kjennskap til PISA-undersøkelsen
Lærere i grunnskolen: n = 442, skoleledere i grunnskolen = 161

Figur 2: Syn på PISA-undersøkelsen og det bildet den gir av skolen
Lærere i grunnskolen: n = 442

store flertallet er enige i at «PISA-debatten har gitt folk et feilaktig bilde av kvaliteten i norsk skole», åtte av ti lærermedlemmer i grunnskolen er helt eller delvis enig i dette utsagnet.

De seks første utsagnene i figuren indikerer et kritisk syn på PISA-undersøkelsen og det bildet den gir av skolen. Her ser vi at flertallet av dem som har deltatt i spørreundersøkelsen sier seg «helt eller delvis enig» i utsagnene.

De fire siste utsagnene i figuren representerer en mer positiv oppfatning. Vi ser at et mindretall av respondentene er enige i disse utsagnene.

Det er verdt å legge merke til at en forholdsvis stor andel av respondentene (fra 45 til 70 prosent) har krysset av på de mer moderate svaralternativene (2 og 3) på alle disse spørsmålene; de har på denne måten

markert at de bare er delvis enig eller uenig i de utsagnene som er gitt. Slike svar må forstås som uttrykk for en viss nøkternhet når det gjelder synet på PISA.

Samlet må vi likevel si at lærerne i denne undersøkelsen har gitt uttrykk for en noe kritisk holdning til PISA-undersøkelsen og det bildet den gir av skolen.

Svarene fra skolelederne på disse utsagnene er relativt like lærernes svar, men resultatene antyder likevel en noe mindre kritisk holdning til PISA-undersøkelsen. Det er noen flere ledere enn lærere som er enig i de fire positive utsagnene. Men også blant lederne er det et flertall (ca. 65-90 prosent) som er «helt eller delvis enig» i utsagnene som gjenspeiler et kritisk syn på PISA-undersøkelsen og det bildet den gir av skolen.

Også her er det interessant å undersøke om det er forskjeller i svarene til de som svarer at de «er godt kjent med PISA-undersøkelsen og hva den måler» og de andre. Blant lærerne i grunnskolen er det forskjeller mellom de to gruppene på ni av de ti utsagnene gjengitt i figuren ovenfor. En hypotese kunne være at de som rapporterer om god kjennskap til PISA-undersøkelsen og hva den måler, også gir uttrykk for en mindre kritisk holdning. Undersøkelsen viser imidlertid at det ikke er noen entydig tendens i den retning. For eksempel viser det seg at andelen som er helt eller delvis *uenig* i påstanden om at «PISA-undersøkelsene viser oss hva som trengs for å gjøre skolen bedre», er nesten identisk i de to gruppene (ca. 70 prosent). Det samme er tilfelle når det gjelder utsagnet «PISA-de-

batten har gitt folk et feilaktig bilde av kvaliteten i norsk skole» – 13 prosent i begge grupper er helt eller delvis *uenig* i dette utsagnet.

En enkel meningsmåling kan bare vise noen tendenser, vi får for eksempel ikke del i respondentenes begrunnelser for de svarene de gir. I en videreføring av en slik undersøkelse vil det være svært interessant å gå nærmere inn på hva som ligger bak de oppfatningene som er uttrykt her.

Også i den foreliggende undersøkelsen har imidlertid respondentene fått mulighet til å gi egne kommentarer til noen spørsmål. Ett av de åpne spørsmålene var: På hvilken måte merker du PISA-debatten i ditt eget og skolens arbeid? Her er et svar som nok dekker synspunkter som ganske mange kan ha:

«den [Pisa-undersøkelsen] har reist debatten om kvaliteten i norsk skole, og det er viktig. Resultatene diskuteres, men den negative framstillingen gjør at folk får piggene ut istedenfor at en kan ha en konstruktiv debatt om hva vi mener med kvalitet og hva vi ønsker norsk skole skal være.»

KONSEKVENSER AV PISA-UNDERSØKELSEN

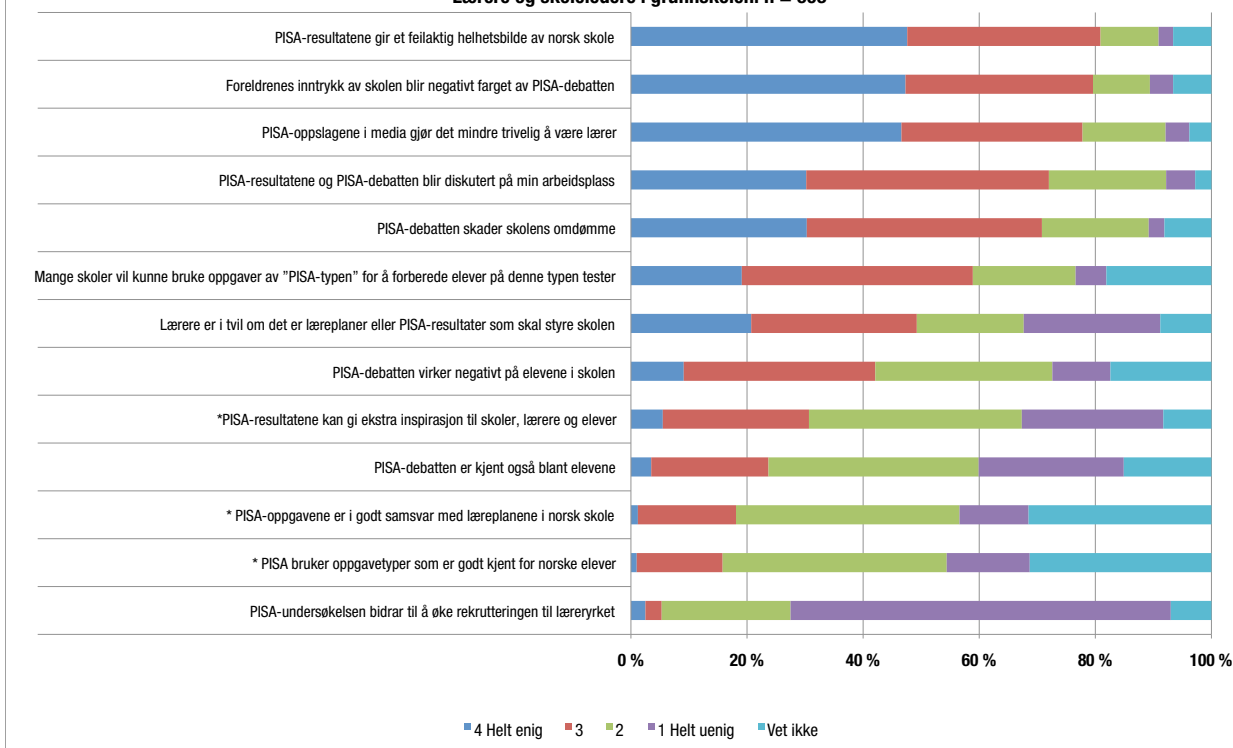
Pisa-testene har hatt konsekvenser for norsk skole på mange måter, for den offentlige debatten om skolen og for reformer og tiltak som er satt i verk. I denne sammenhengen har vi vært interessert i å få et innblikk i lærernes og skoleledernes syn på de konsekvensene PISA, både testene og debatten, har for det daglige arbeidet i skolen.

Svarfordelingen for lærere og skoleledere samlet er vist i figur 3.

PISA (Programme for International Student Assessment) er en internasjonal komparativ undersøkelse av skolesystemer i ulike land. OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) har ansvaret for undersøkelsen som måler 15-åringers kompetanse innen lesing, matematikk og naturfag. PISA ble gjennomført første gang i 2000 og gjennomføres hvert tredje år. Undersøkelsen gjennomføres hvert tredje år. I Norge har Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling (ILS) ved Universitetet i Oslo ansvaret for gjennomføringen av PISA-undersøkelsen, på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet.

Figur 3: Konsekvenser for det daglige arbeid

Lærere og skoleledere i grunnskolen: n = 603

For det første legger vi merke til at PISA, som ventet, får stor oppmerksomhet i skolen; ca. 70 prosent av respondentene er helt eller delvis enig i utsagnet «PISA-resultatene og PISA-debatten blir diskutert på min arbeidsplass». Etter disse svarene å dømme, ser det ut til at PISA-debatten er langt mindre kjent blant elevene. Det kan tyde på at lærerne i relativt liten grad snakker med elevene sine om PISA.

Også i denne gruppen av utsagn avspeiler noen av utsagnene et overveiende positivt syn på PISA, mens andre reflekterer et mer kritisk perspektiv. På samme måte som i figur 2 ser vi at et mindretall av respon-

dentene er helt eller delvis enige i de positive utsagnene, mens flertallet er helt eller delvis enige i de kritiske utsagnene (jf. utsagnene ovenfra i figur 3).

Om vi ser på de svarene som er gitt på de åpne spørsmålene, kan vi se noe av bakgrunnen for de oppfatningene respondentene har gitt uttrykk for. I så måte er denne kommentaren nokså typisk: «Den [PISA-debatten] skaper frustrasjoner i forhold til det arbeidet vi gjør», og «det blir lett litt oppgitthet i personalet». Men også kommentarene er balanserte, som for eksempel denne: «Den [PISA-debatten] forstyrrer godt læringsarbeid, men den lar oss også tenke over hva

vi gjør/ikke gjør for å styrke elevenes basisferdigheter.»

På to av utsagnene i denne spørsmålsgruppen har ca. en tredel av respondentene krysset av for «vet ikke». De to utsagnene er «PISA bruker oppgavetyper som er godt kjent for norske elever» og «PISA-oppgavene er i godt samsvar med læreplanene i norsk skole». Disse svarene indikerer at mange lærere og skoleledere kan ha relativt lite konkret kjennskap til PISA-oppgavene (jf. også svar gjengitt i figur 1). Vi vet ikke om det skyldes at det har vært liten mulighet til å gjøre seg kjent med oppgavene, om lærere og skoleledere har ment at det ikke har vært behov

for å skaffe seg bedre kjennskap til dem, eller om det er andre grunner. Det er for øvrige flere lærere enn skoleledere som har valgt «vet ikke» på disse utsagnene.

Skoleledere kan med andre ord i høyere grad enn lærere ha skaffet seg kjennskap til PISA-oppgavene, men uten å dele denne kunnskapen med lærerne.

Det er forskjell på lærernes og skoleledernes svar også på ett av de andre utsagnene i denne gruppen, nemlig

dette: «PISA-resultatene kan gi ekstra inspirasjon til skoler, lærere og elever». Lederne er i noe større grad enn lærerne enige i dette utsagnet.

Det er grunn til å anta at det vil være lettere for både lærere og skoleledere å forholde seg til PISA dersom de er relativt godt kjent også med oppgavene, i tillegg til at de kjenner rapportene og debatten. Skolemyndighetene tillegger PISA-undersøkelsen stor betydning. Det må derfor være viktig at de som ar-

beider i skolen, får så god kunnskap om oppgavene og undersøkelsen som det er mulig å gi. Her kan det ligge en utfordring både for skolemyndighetene på ulike nivåer og for dem som har ansvar for å administrere prøvene.

Utfyllende opplysninger om spørreundersøkelsen finnes på Utdanningsforbundets nettsider:

http://www.utdanningsforbundet.no/UdfTemplates/Page_____2897.aspx

UNDERSØKELSENS DESIGN, SVARPROSENT M.M.

- Undersøkelsen ble gjennomført elektronisk høsten 2008 blant et tilfeldig utvalg yrkesaktive medlemmer i Utdanningsforbundets seksjon grunnskole, videregående opplæring og skoleledere. I denne artikkelen presenteres resultater for lærere (pedagogisk stilling/undervisningsstilling) og skoleledere (rektorer, inspektører, avdelingsledere osv.) i grunnskolen.
- Fordi undersøkelsen skulle gjennomføres elektronisk, ble utvalget trukket blant medlemmer registrert med e-postadresse i medlemsregisteret (ca. 45 %).
- Populasjon, brutto- og nettoutvalg, og svarprosent:
 - *Grunnskole* – populasjon: 62552, bruttoutvalg:¹ 1515, nettoutvalg (antall svar): 507, svarprosent: 38
 - *Skoleledere* – populasjon: 5578, bruttoutvalg:² 502, nettoutvalg (antall svar): 245, svarprosent: 53
 - Fra nettoutvalget på 507 lærere i grunnskolen og 245 skoleledere, ble noen respondenter ekskludert fra analysene.³ Det endelige utvalget i analysene består derfor av 442 lærere og 161 skoleledere i grunnskolen.
- Representativitet: en sammenlikning av alders- og kjønnsfordelingen i 1) den aktuelle medlemsmassen, 2) de vi har registrert med e-postadresse og 3) nettoutvalget i de enkelte grupper kan oppsummeres slik: utvalget er noenlunde representativt for populasjonen når det gjelder kjønn, mens det er noe skjevt aldersmessig, idet det er en overrepresentasjon av yngre respondenter og en underrepresentasjon i de eldste aldersgruppene.

¹ Ca. 200 «ikke kontaktbare».

² Ca. 45 «ikke kontaktbare».

³ Vi utelater naturlig nok skolelederne i videregående opplæring. I tillegg utelates de som avsluttet utfyllingen på nett relativt tidlig i skjemaet. Nesten 70 prosent av disse avsluttet såpass tidlig at vi må anta at de ikke ville være med i undersøkelsen.

PISA: bekymringsmelding fra skolen

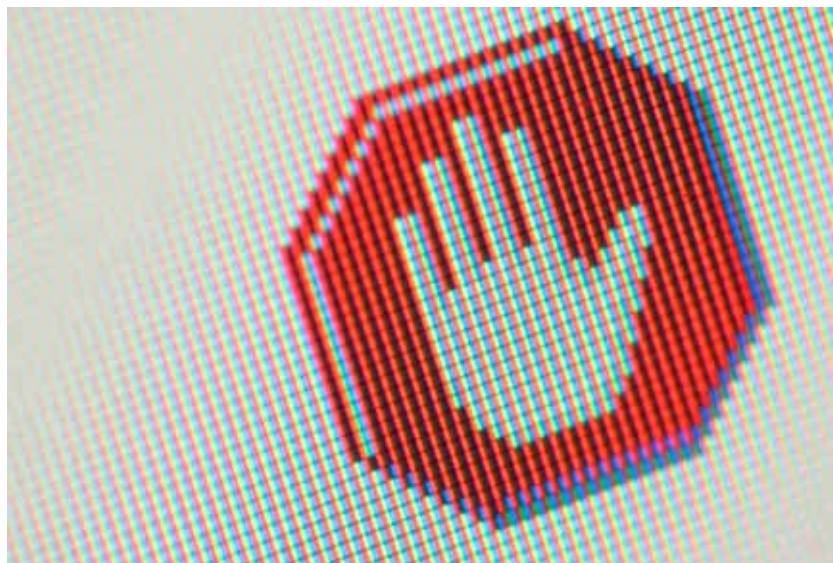
Kommentar til Utdanningsforbundets medlemsundersøkelse om PISA og skolen

AV SVEIN SJØBERG

Både lærere og skoleledere er sterkt kritiske til hvordan PISA brukes av media og politikere. Resultatene av Utdanningsforbundets medlemsundersøkelse er oppsiktsvekkende og bør vekke debatt og ettertanke.

Resultatene fra tre runder med mediedebatt i kjølvannet av OECDs PISA-studier har skapt et bilde av norsk skole som en skole i fritt fall, en skole der den faglige kvaliteten er håpløs og der hverdagen preges av uro og lav disiplin. Samtidig trekker både OECD og media fram at norsk skole er blant de dyreste i verden, og OECD har nylig advart Norge og sagt at vi *ikke* bør bruke mer penger på skolen. Rådet hevdes å være basert på PISA-resultatene (OECD country report, Norway, august 2008).

Det kan virke som om elendighetsbildet av norsk skole er hamret inn og nesten vedtatt som 'bevist'. Forsøk på å nyansere eller problematisere det bildet som PISA-debatten har skapt av norsk skole blir lett oppfattet som

forsøk på bortforklaringer. Det finnes andre studier, og de gir et langt mer oppløftende bilde av norsk skole. Men dette får liten oppmerksomhet i media.

SKOLEFOLKS STEMME?

Debatten virker selvsagt tilbake på dem som har skolen som sin arbeidsplass, både lærere og skoleledere. Mer enn i de fleste andre yrker er de avhengige av at folk har tillit til at de gjør en god jobb. Selvsagt skal og bør skolen stadig vurderes kritisk, det bør

alle viktige samfunnsinstitusjoner. Men hvis kritikken blir sterk og vedvarende vil den fungere destruktivt. Spesielt hvis kritikken oppleves som ubegrunnet og urettferdig.

Det er ikke skolefolk som har preget den offentlige skoledebatten, for «alle» føler seg berettiget til å ha sterke meninger om skolen. Bare nokså få lærere har deltatt (eller kommet til orde?) i PISA-debatten i aviser og andre medier.

Men det er viktig, både for skolen og for samfunnet, at man får greie på

hva skolens lærere og ledere mener om PISA. Først og fremst om hvordan PISA-debatten påvirker deres arbeidssituasjon, deres forhold til elever, foreldre og offentlighet.

Det er nesten merkelig at ingen har forsket på akkurat dette: hvordan påvirker PISA-debatten skolens liv og arbeid, lærernes identitet? Og på lærernes trivsel, selvforståelse og deres forhold til elever og foreldre? Kanskje burde Kunnskapsdepartementet eller Utdanningsdirektoratet, som ellers er veldig opptatt av evalueringer, tatt initiativ til en slik studie? Ideen er herved lansert.

Når det gjelder dokumentasjon av virkninger på norsk skole har vi hittil bare hatt noen spredte artikler, personlige vitnesbyrd og anekdoter å bygge på. Derfor er det flott at Utdanningsforbundet nå har laget sin egen undersøkelse om mange sider ved PISA og norsk skole blant sine medlemmer. Utdanningsforbundets utredere har fulgt oppskriften for en god undersøkelse: Noen av spørsmålene er formulert klart positive til PISA, andre er negative eller kritiske. Med en slik balanse kan man sjekke om svarene er troverdige og konsistente. Svarprosenten er noe lav, men slett ikke verre enn mange av de undersøkelser som gjengis i media, og av samme størrelsesorden som man får ved denne typen elektronisk datainnsamling. I alt er det om lag 1000 respondenter, omtrent det samme som de store opinionsmålerne bruker til sine surveys. Det er ingen grunn til å anta at det er et spesielt utvalg av 'PISA-positive' eller 'PISA-negative' medlemmer som har svart.

Vi som her er bedt om å kommentere undersøkelsen har fått tilgang til hele datamaterialet. Vi har derved, hvis man har sett det bryet verdt, kunnet gå inn i detaljene noe mer enn det som framgår av den nokså nøkterne presentasjonen i denne publikasjonen, der man bare ser på lærere og ledere i *grunnskolen*. Av dataene som helhet framgår det at lærere og skoleledere svarer nokså likt. Noe overraskende er det kanskje også at det er nokså små forskjeller i svarene til de som arbeider i grunnskolen og de som jobber i videregående skole. Det gir derfor mening å omtale alle respondentene som 'skolefolk' og behandle dem som én gruppe. Det gjør jeg i det følgende.

GODT ORIENTERT

Svarene viser at flertallet (58 %) av skolefolk svarer at de er «godt orientert om PISA-studien og hva den måler». Omtrent halvparten har lest PISA-rapporter, og mange har sett på oppgavene. Hele 69 % svarer at de følger godt med i debatten og i medias presentasjon av PISA. Enda flere (86 %) svarer at de «er kjent med kritikken som er reist mot mange sider ved PISA-undersøkelsen og hvordan undersøkelsen kan brukes og misbrukes.»

I noe mindre grad kjenner skolefolk til de andre internasjonale skoleundersøkelsene, som TIMSS (63 %), PIRLS (50 %) og CIVIC (7 %). Dette er kanskje ikke så rart, for skolefolk vet det vi alle vet: Det er PISA som legger premissene for norsk skoledebatt i media, og det er PISA som trekkes fram i politiske utredninger og meldinger om norsk skole.

Men hva mener skolefolk mer konkret om PISA?

Studien viser at lærere og skoleledere er frustrert over at PISA brukes til å beskrive kvaliteten i norsk skole. Hele 82 % er *enige* i at «PISA-debatten gir et feilaktig bilde av skolens kvalitet». Og bare 27 % mener at «PISA-undersøkelsen lykkes i å måle de ferdighetene som kreves for framtidens samfunn.» (Hvilket ord om annet er PISAs uttalte mål.)

Bare 27 % er enige i at «PISA-oppgavene er i samsvar med læreplanene i norsk skole», og det er jo dette som er skolens mandat fra samfunnet. Et slikt negativt svar er i og for seg naturlig, i og med at PISA sier klart at de *ikke* forholder seg til landenes læreplaner. Når politikere likevel bruker PISA-resultater som målestokk for kvaliteten i norsk skole, er det kanskje ikke rart at hele 54 % av respondentene «er i tvil om det er læreplaner eller PISA-resultater som skal styre skolen.»

Bare 22 % mener at «oppgavetyperne er godt kjent for norske elever.» I PISA-debatten har mange, deriblant undertegnede, reist spørsmålet om norske elever virkelig yter sitt ytterste i møtet med de nokså uvante PISA-oppgavene. Denne tvilen preger også norske skolefolk, der hele 75 % «er i tvil om norske elever yter sitt ytterste på PISA-oppgavene, fordi de ikke får noen form for tilbakemelding». Hele 71 % er enige i at «mange skoler vil kunne bruke oppgaver av «PISA-typen» for forberede elever på denne typen tester.» Også slik vil PISA i realiteten kunne overstyre våre egne læreplaner. Her har vi et område som man bør belyse grundigere med fors-

kning: Er det virkelig slik at politikere snakker til skolen med to tunger? At de vedtar formålsparagrafer og læreplaner som styringsinstrumenter – men likevel bruker internasjonale tester fra OECD som målestokk for om skolen gjør jobben sin? Slikt kan jo verken skolen eller samfunnet leve med. Vi har krav på et svar.

To krav bør kunne stilles til tester og evalueringer. De bør først og fremst teste det som er viktig, det som skolen har som mål og mandat. Det er også viktig at evalueringene kan vise veien videre, at de kan peke på årsaker og bidra til å forstå hvordan man kan bli bedre. Men PISA er nokså mager på dette området, de etablerer ingen klare data på hva man kan eller bør gjøre. Og dette har lærerne også oppfattet: Det er bare 29 % som er enige i at «PISA viser oss hva som trengs for å gjøre skolen bedre». For egen del vil jeg legge til at det er sterkt å høre hvordan mange politikere og kommentatorer hyller vinnerlandet Finland, for så i neste omgang å foreslå tiltak og reformer som er akkurat det motsatte av hva Finland gjør.

Hele 85 % er enige i at «norsk skole blir i stadig større grad preget av tester og prøver.» Og 81 % er enige i at «internasjonale rangeringer og tester får for stor vekt i utdanningspolitikken.»

Det er tydelig at skolefolk er opprørt over «hvordan media og politikere misforstår og forvrenger PISA-resultatene» (81 % er enige). Og 77 % mener at «media lar være å presentere studier som gir et positivt bilde av skolen.» Hele 84 % er enige i at «utdanningspolitikere og skolemyndigheter legger for stor vekt på

PISA-resultatene». Utrolige 93 % er enige i at «enkelte politikere er svært selektive i sin lesing av internasjonale studier, de 'glemmer' data som gir andre og mer positive bilder av skolen.» Likedan mener 83 % at norske skolemyndigheter «legger seg ofte «flate» for internasjonale studier og råd fra utenlandske eksperter».

Slike klare meldinger bør få politikere i alle partier til å tenke seg grundig om. Også presse og media bør kanskje tenke mer på holdbarheten i sin PISA-baserte kritikk.

PISA OG SKOLENS OMDØMME

Det er ikke overraskende at PISA-debatten virker inn på skolefolks arbeid og trivsel. Og dette er kanskje det som gir mest grunn til bekymring: Hele 79 % er enige i at «PISA-oppslagene i media gjør det mindre trivelig å være lærer.» Enda verre er det at 86 % er enige i at «foreldrenes inntrykk av skolen blir negativt farget av PISA-debatten» og at 76 % er enige i at «PISA-debatten skader skolens omdømme». Det bildet som PISA-debatten har skapt av tilstanden i norsk skole bidrar neppe til at norsk ungdom ser på læreryrket som en drømmejobb. For å si det forsiktig: PISA bidrar neppe til å øke rekrutteringen til læreryrket. (Bare 6 % av lærerne er for øvrig enige i et slikt utsagn.)

POSITIVE TIL FORSKNING!

Mange av svarene som er referert, kan kanskje gi et inntrykk at skolefolk er negative til internasjonale sammenlikninger og annen skoleforskning, men dette er slett ikke riktig. Tvert om: Hele 95 % er faktisk enige i

«Norge bør i større grad legge forskning og kunnskap om norsk skole til grunn for utdanningspolitikken». Og til tross for den bastante avvisningen av PISA, er det hele 50 % som er enige i at «Norge bør legge internasjonale studier til grunn for sin utdanningspolitikk.» Skolefolk vil altså ha en skole som baseres på forskning og internasjonale studier. Men de er altså svært negative til det bildet av skolen som PISA-debatten har skapt.

Resultatene fra Utdanningsforbundets undersøkelse viser på en tydelig måte hvilken negativ effekt debattene rundt PISA har på det arbeidet som utføres i norsk skole. Slik sett bidrar dette til å forsure arbeidet i skolen. Både media og skolepolitikere må ta denne undersøkelsen med stort alvor. Det bør også foreldre og 'folk flest'.

SVEIN SJØBERG

er professor i naturfagdidaktikk, Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling, UiO

Flere svakheter ved spørreundersøkelse og tolkninger

Kommentarer til spørreundersøkelsen om PISA-resultatene

AV MARIT KJÆRNSLI OG ASTRID ROE

Utdanningsforbundet ønsker å kartlegge læreres og skolelederens kjennskap til og syn på PISA-resultatene. Det kunne vært interessant, men dessverre gjør flere svakheter ved både spørreundersøkelsen og tolkningen av resultatene det svært vanskelig å få noe seriøst og interessant ut av dette.

Vi vil her peke på noen av disse svakhetene. Svarprosenten for lærere er bare på 38 prosent, noe som gjør det umulig å slutte noe meningsfullt om resultatene fra undersøkelsen, blant annet fordi man ikke vet om de som har svart, er representative for alle lærere. At respondentene er ganske representative med hensyn til alder og kjønn, er i denne sammenhengen irrelevant. Spørreundersøkelser som skal tas seriøst, krever en svarprosent som ligger langt over dette for å kunne gi grunnlag for å trekke noen som helst konklusjoner.

Svært mange av spørsmålene er utformet på en tendensiøs måte, ved at de enten legger premisser som ikke er i overensstemmelse med virkeligheten, eller ved at de påvirker respondentene i en bestemt retning. Enkelte spørsmål gjør at uansett hva man svarer, blir det like galt – som når man spør «Har du sluttet å slå din kone?». Vi har også mottatt flere henvendelser fra lærere som syntes mange av spørsmålene var ledende og tendensiøse.

TENDENSIØST FORTOLKNING

Flere steder i artikkelen blir resulta-

tene også tendensiøst fortolket. For eksempel er det følgende kommentar til figur 2: «De seks første utsagnene i figuren indikerer et kritisk syn på PISA-undersøkelsen og det bildet den gir av skolen». Utsagnene handler i hovedsak om media og deres presentasjon av resultater og debatten og sier ikke noe om hvilket syn lærere og skoleledere har på PISA-undersøkelsen.

Det første utsagnet i figur 2 er: «PISA-debatten har gitt folk et feilaktig bilde av kvaliteten i norsk skole». Spørsmålet tar utgangspunkt i at PISA måler kvaliteten i hele norsk skole, og at det har vært en ensidig negativ debatt. Begge deler er feil. PISA har aldri hatt som mål å gi et helhetsbilde av kvaliteten av norsk skole. Det siste utsagnet i samme figur, «PISA-resultatene gir et korrekt helhetsbilde av kvaliteten i norsk skole» kan derfor bare besvares med «helt uenig». Hvem kan tro man kan vurdere hele norsk skole ved en totimers skriftlig prøve? PISA-undersøkelsen har selvsagt helt klare begrensninger, men den måler deler

av kompetanser som etter vår mening og ifølge Kunnskapsløftet er viktige, nemlig lesing, matematikk og naturfag. Utsagnet «Media misforstår og forvrenger PISA-resultatene» tar for gitt at alle typer media har misforstått. Selv ville vi vært svært usikre på hva vi skulle svare, og uansett dreier det seg ikke om selve PISA-undersøkelsen, men om debatten.

Utsagnet «Det mest positive ved PISA-undersøkelsen er at den setter skolen på den politiske agendaen» er formulert slik at uansett hva man svarer på dette, vil det falle negativt ut for undersøkelsen. Et annet utsagn, «PISA-undersøkelsene lykkes i å måle de ferdighetene som kreves for framtidens skole» tar igjen utgangspunktet at man måler alle ferdighetene som kreves. Ved å bytte ut «de» med «noen av de» ville utsagnet blitt mulig å ta stilling til.

Gode spørreundersøkelser kan gi verdifull informasjon om ulike gruppers synspunkter på viktige saker. Norske læreres holdninger til og synspunkter på PISA-undersøkelsen er interessant stoff for både skolefolk og forskere, derfor er det synd at Utdanningsforbundet har brukt ressurser på en undersøkelse som holder så dårlig kvalitet.

MARIT KJÆRNSLI, er førsteamanuensis, Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling, UiO

ASTRID ROE, er forsker, Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling, UiO

Ikkje la PISA dominere opplæringa

KOMMENTAR FRÅ HELGA HJETLAND

Når eg møter lærarar og foreldre rundt om i landet, får eg ofte ein slik kommentar om PISA som denne: – Vi må ta PISA-resultata alvorleg, slik Utdanningsforbundet gjer, men det bør vere grenser for i kor stor grad PISA skal styre norsk skule.

Etter mi oppfatning er dette ein klok kommentar, som er uttrykk for eit balansert syn, utan å avvise eller bagatellisere den kunnskapen vi får gjennom desse testane. Kommentaren samsvarer også godt med svara i den refererte spørjeundersøkinga, der mange nettopp meinte at PISA kunne bli for dominerande. Slik eg tolkar lærarane, meiner dei at PISA og andre testar kan gje nyttige kunnskapar, men at det òg finst fleire kjelder til kunnskap som er viktige. Særleg etter at mykje av utdanningsforskninga har vorte meir praksisretta, ser vi at det er stor interesse blant profesjonsutøvarane i skulen for forskning. Derfor trur eg at svara i undersøkinga er nokså representative for det synet skulefolk generelt har på forskning. Dei vil gjerne ha meir forskning som kan vere nyttig for praksis, og dei vil gjerne ha informasjon om nye forskingsresultat.

Vi må også ta inn over oss at PISA-resultata samsvarer godt med resultat frå fleire andre testar og undersøkingar. Dei viser alle at norsk skule har utfordringar, læringsresultata er ikkje så gode som dei burde vere. Når det

gjeld realfag, har mellom anna PISA-resultata vore brukte som grunnlag for tiltak som kan betre læringsarbeidet og læringsresultata. Her har dårlege resultat vorte brukte til å gjere positive grep. No er det om å gjere for alle å arbeide for å styrkje ei utvikling i riktig retning, mot betre læringsarbeid og betre læringsresultat.

MYKJE TESTING

Vi har fått mange testar i skulen den seinare tida. Testing og annan dokumentasjon av resultat er på ein måte del av «den nye tida». Eg trur ikkje at det berre er ei heldig utvikling. Skulen har oppgåver som er langt vidare enn det som kan målast med testar. Derfor treng vi òg breiare vurderingsordningar enn det dei standardiserte testane kan vere. Vi må alltid stille oss spørsmålet: Er dette tiltaket eigna til å fremje læring hos elevane? Også i møte med testar og prøver må lærarane vere kritiske, ut frå omsynet til det viktigaste i skulen: at elevane lærer det dei skal.

Skuleleiarane har eit særleg ansvar for å sørge for at vurderingsordningane er i tråd med det breie lærings-

synet skulen byggjer på, og at ikkje testar og annan dokumentasjon tek så stor plass at det går ut over læringsarbeidet.

EINSIDIGE MEDIEOPPSLAG

Eg må òg kommentere mediedebatten om PISA og dei andre internasjonale testane. Det har vore ganske vanleg i medieoppslag at testane blir brukte til å felle dommar over kvaliteten i norsk skule, sjølv om ingen av testane dekkjer anna enn enkelte område av det arbeidet som blir gjort i skulen, og PISA i det heile tatt ikkje tek omsyn til kva som står i læreplanen. Det er merkeleg, og litt skuffande, at korkje forskarar eller skulestyresmakter tydelegare tek til orde for å nyansere det bildet media skaper. Det medverkar i seg sjølv til at PISA får ein for dominerande plass. PISA både treng og fortener ein breiare fagleg og politisk debatt. Mitt inntrykk er at slike debattar finst i andre land, til dømes har eg registrert livlege debattar i Danmark. Det bør vi òg få i Noreg. Debattar kan gje meir informasjon til fleire, dei kan medverke til å få tydelegare fram sterke og veike sider ved testar og prøver, og dei kan medverke til at testane får ein meir sakssvarande plass i opplæringa enn dei har hatt til no.

HELGA HJETLAND
er leiar i Utdanningsforbundet